

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Δ. ΧΡΥΣΟΒΕΡΓΗΣ
Δρ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ Α.Π.Θ.

«Ο ΠΡΩΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΚ ΓΗΣ ΧΟΪΚΟΣ...»

Ὁ ἄνθρωπος, κατά τήν ὀρθόδοξη χριστιανική διδασκαλία, ἀποτελεῖ τήν κορωνίδα καί τό ἐπιστέγασμα τοῦ ὅλου δημιουργικοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ. Χοϊκός ὢν, χαρακτηρίστηκε ὡς «μικρόκοσμος», ὡς «ἐν σμικρογραφία μετέχων τοῦ πνευματικοῦ καί τοῦ ὑλικοῦ κόσμου»¹ καί ὡς «ἐξουσιαστής» καί «βασιλέας τῆς γῆς»².

Ὁ συγγραφέας τῆς Πεντατεύχου Μωυσῆς, στά δύο πρῶτα κεφάλαια τῆς Γενέσεως, περιγράφει, ἐκτός τῶν ἄλλων, καί τή δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ὑπό τοῦ Θεοῦ (Γέν. 1,26-27 καί 2,7). Ὅσα ἐμπειρικά βίωσε ὁ Μωυσῆς μέ τήν «αὐτοπρόσωπη θέα τοῦ Θεοῦ», κατά τόν Μ. Βασίλειο³, καί ὅσα ἔζησε ἐν μέσῳ τῆς κτιστῆς πραγματικότητας, κτιστός ὁ ἴδιος ἔναντι τοῦ ἀκτίστου Θεοῦ, καταγράφει ὡς ὑψηλές ἀλήθειες στά πρῶτα αὐτά βιβλία τῆς Βίβλου⁴.

---

¹ Ἰωάννου Κασσομενάκη-Ἀντωνίου Κόμπου, *Ἐγχειρίδιον Δογματικῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 127. Βλ. Παναγιώτη Μπρατσιώτη, «Ἀδάμ», *ΘΗΕ*, 1 (Ἀθήναι 1973) στ. 370. Ἀρχιμ. Ἰωήλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Παλαιά Διαθήκη*, ἐκδόσεις Λυδία, Θεσσαλονίκη 1986, τ. 1, σ. 48 καί *Ψαλμ.* 8,5. *Γέν.* 1,31 καί *Ἐβρ.* 2,8.

² Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τήν Γένεσιν*, Ὁμλ. 21,2 PG 53,177. Βλ. Γρηγορίου Νύσσης, *Περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου*, 4 PG 44, 136 BC. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, *Λόγος* 1, PG 35,398 B: «Ἀνθρώπος τό τιμώτατον τοῦτο Θεῶν κτίμα καί οἰκειώτατον».

³ Μεγάλου Βασιλείου, *Εἰς τήν ἑξαήμερον*, PG 29,5 BC «ὅς ὀγδοικοστόν ἦδη γεγονώς ἔτος, εἶδε Θεόν ὡς ἀνθρώπῳ ἰδεῖν δυνατόν... Οὗτος τοίνυν ὁ τῆς αὐτοπροσώπου θεάς τοῦ Θεοῦ ἐξίσου τοῖς ἀγγέλοις ἀξιώθει, ἐξ ὧν ἦκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ διαλέγεται ἡμῖν».

⁴ Γιά τό θέμα τῆς «Μωσαϊκότητας» τῆς Πεντατεύχου βλ. Ἰωήλ Γιαννακοπούλου, ὁ.π. σ. 397-408. Δαμιανοῦ Λόκου, *Συνοπτική εἰσαγωγή στήν Παλαιά Διαθήκη*, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 188-196, ὅπου τονίζει ὅτι ἐγγύηση τῆς «Μωσαϊκότητας» τῆς Πεντατεύχου ἀποτελεῖ ὄχι μόνο ἡ ἰουδαϊκή παράδοση ἀλλά καί ἡ καθολική συνείδηση τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ὅσον ἀφορᾷ τήν πνευματική κατάσταση τοῦ Μωυσῆ, δέν εἶναι τυχαίον ὅτι ὁ Γρηγόριος Νύσσης, προκειμένου νά περιγράψει τήν πορεία θέωσης τοῦ ἀνθρώπου, ἀναφέρεται ἀποκλειστικά στόν βίο τοῦ Μωυσῆ. Βλ. Γρηγορίου Νύσσης, *Περί τοῦ βίου Μωυσέως*, PG 44, 297-328..

Στόν Μωυσῆ ὁ Θεός μιλάει «στόμα πρὸς στόμα», μέ «λόγια ζῶντα»⁵.

Αὐτές οἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ, στόν Μωυσῆ, δέν ἦταν τίποτε ἄλλο παρά θεοφάνειες τοῦ Θεοῦ κατά τίς ὁποῖες ὁ κατά φύσιν ἀπρόσιτος Θεός, ὁ Ἄσαρκος Λόγος, ἐπικοινωνεῖ μέ ἕμμεσο τρόπο καί μόνο κατά τήν δόξα του, ὅπως ταιριάζει στό κτιστό δημιούργημά του. Ἄλλωστε, καί ἡ ἴδια ἡ δημιουργία εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς Θεοφάνειας⁶.

Οἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Θεοῦ στήν Παλαιά Διαθήκη, ὅπως προαναφέρθηκε, εἶναι ἀποκαλύψεις τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Δευτέρου Προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀσάρκως. Τά ὀνόματα τά ὁποῖα προσδίδονται στόν Χριστό, στήν Παλαιά Διαθήκη, εἶναι: Γιαχβέ, Μεγάλης Βουλῆς Ἄγγελος ἢ Κύριος τῆς Δόξης, Σοφία τοῦ Θεοῦ καί ὄχι Μεσσίας, τό ὁποῖο δηλώνει ἄνθρωπο⁷. Ὁ Χριστός, ὡς ἄσαρκος Λόγος, δέν ἀπουσιάζει ἀπό τήν ἱστορία τοῦ Ἰσραὴλ καί τῆ δημιουργία (Ἰωάν. 1,3). Πέραν ὅμως ἀπό τήν Ἁγιοπνευματική ἐμπειρία τῶν θεουμένων, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἰσχυρό ἐχέγγυο τῆς θεοπνευστίας τῶν Γραφῶν καί τῆς διαχρονικῆς συνείδησης τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἱστορικοφιλογικὴ καί ὄχι μόνο ἔρευνα τῶν κεμένων διαπιστώνει διαφορές μεταξύ τοῦ πρώτου καί τοῦ δευτέρου κεφαλαίου τῆς *Γενέσεως*. Ὅρισμένοι μελετητές ἰσχυρίζονται ὅτι δέν διαφωνοῦν οἱ διηγήσεις ἀλλά ἐτεροφωνοῦν⁸, ἐνῶ ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἔχουμε σαφῶς διαφορετικές διηγήσεις μέ ἔντονη τήν παρουσία σ' αὐτές τοῦ μυθικοῦ στοιχείου⁹ κυρίως στή διήγησι τοῦ δευτέρου κεφαλαίου¹⁰.

⁵ Δευτ. 4,10. Πράξ. 7,3. Ψαλμ. 104,27 καί Β΄ Κορ. 12, 4.

⁶ Νίκου Μαρτσούκα, *Δογματική καί Συμβολική Θεολογία*. Οἱ Θεοφάνειες στήν ἱστορία τοῦ Ἰσραὴλ καί τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 58 κ.ἑξ. Εἶναι χαρακτηριστικές καί οἱ ἀναφορές τῶν λειτουργικῶν κεμένων: «Θεῖα καλυφθεῖς ὁ βραδύγλωσσος γνόφος... ὄρα τόν ὄντα καί μνεῖται Πνεύματος γῶσιν ...», Εἰρμός Α΄ ᾠδῆς Κανόνος Πεντηκοστῆς.

⁷ Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου, *Ἐμπειρική Δογματική κατά τίς προφορικές παραδόσεις τοῦ π. Ἰωάννου Ρωμανίδου*, Ἱερά Μονή Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), 2011, τ. Β΄, σ. 211, 213. Βλ. Ἰωάνν. 8,58.

⁸ Ἰωήλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Παλαιά Διαθήκη*, ὅ.π., σ. 417-418.

⁹ Ὅταν λέμε «μῦθο» ἐννοοῦμε αὐτονόητα ὄχι περιγραφὴ μιᾶς μετρίσιμης καί ἀντικειμενικῆς πραγματικότητας, ἀλλά σηματολογικὴ, συμβολικὴ, παραστατικὴ καί παραβολικὴ διήγησι γιὰ μιὰ ἀλήθεια πού τὴν ἀσπάζετα ὁ ἀφιγητὴς τοῦ μύθου. Βλ. Νίκου Μαρτσούκα, *Ἐπιστήμη, Φιλοσοφία καί Θεολογία στήν Ἐξαήμερο τοῦ Μ. Βασιλείου*, ἐκδ. Κυριακίδου, ἄνευ χρονολογίας, σ. 42. Δέν προσλαμβάνεται ἡ μυθολογικὴ σκέψη ἀλλά δανεῖζονται μυθικὲς παραστάσεις γιὰ νά διακριχθεῖ ἡ ἀλήθεια. Χαρακτηριστικός ὁ ὀρισμός τοῦ φιλοσόφου Θέωνα: «Μῦθος ἐστὶ λόγος ψευδὸς εἰκονίζων ἀλήθειαν». Νίκου Μαρτσούκα, *Λόγος καί μῦθος*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1977 καί Θεοφίλου Βέκου, *Ὁ μῦθος τοῦ λόγου*, Ἀθῆνα 1977. Ἡ ζωὴ τῶν Πρωτοπλάστων ἀποτέλεσε προσφιλέθ θέμα στή Λαογραφία τῶν χριστιανικῶν λαῶν μέ ἔντονη μυθολογικὴ ἐπίδρασι.

Ἡ πρώτη διήγηση (Γέν. 1,1-2,4α) προέρχεται ἀπὸ τὴν ἱερατικὴ πηγὴ (P), ἡ ὁποία γράφηκε μετὰ τὴ Βαβυλωνία αἰχμαλωσία (586 π.Χ.), ἐνῶ ἡ δευτέρη (2,4β-2,25) ἀνήκει σὲ ἀρχαιότερη πηγὴ, στὸν Γιαχβιστὴ (9ος αἰ. π.Χ.), ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται ἔτσι ἐπειδὴ σ' αὐτὴν ὁ Θεὸς ἀναφέρεται πάντοτε μὲ τὸ ὄνομα «Γιαχβέ»¹¹.

Ἡ προσέγγισι τοῦ βιβλικοῦ κειμένου ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές, γραμματολόγους καὶ θεολόγους, ἀπαιτεῖ προσοχή, προκειμένου νὰ μὴ μπλέκονται «σὲ ἀδιόρατα δίκτυα συγχύσεων», ὅπως τὸ «βρυκολάκιασμα τῆς κατὰ γράμμα θεοπνευστίας» καὶ ὁ καμὸς γιὰ τὴν «ἀπομύθευσι τῶν βιβλικῶν κειμένων», ὅπως χαρακτηριστικὰ τονίζει ὁ Ν. Ματσούκας¹². Ἐν προκειμένῳ ἡ μέθοδος προσέγγισις τῶν κειμένων πρέπει νὰ εἶναι θεολογικὴ, ἀπομυθευτικὴ καὶ ὄχι κατὰ κανόνα ἀπολογοπτικὴ¹³.

Σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη διήγηση: «εἶπεν ὁ Θεὸς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν (Γέν. 1,26).

Σύμφωνα μὲ τὸν καθηγητὴ Σάββα Ἀγουρίδη, ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου παρουσιάζει ζήτημα σοβαρὸ ὡς πρὸς τὴ διάστασι τῆς ἰουδαϊκῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς ἐρμηνείας τῶν στίχων αὐτῶν. Τὸ «ποιήσωμεν», π.χ. ὑπενθυμίζει τὸ οὐράνιο δικαστήριον¹⁴. Προκειμένου ὁ συγγραφέας νὰ τονίσει τὴ σπουδαιότητα τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, δὲν διστάζει νὰ χρησιμοποιοῦσι μυθολογικὸ παραδοσιακὸ ὕλικό, μίᾳ οὐράνια σύναξη Θεῶν.

Ἡ ραββινικὴ ἐξήγησι δέχεται τὸν πληθυντικὸ ὡς πρόσκλησι τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀγγέλους καὶ ὁ Φίλωνας πρὸς τοὺς συνδημιουργοὺς «ὑπάρχους», οἱ ὁποῖοι φορτῶνται καὶ τὴν εὐθύνη γιὰ ὅσα συνέβησαν στὸν ἄνθρωπο. Αὐτὲς, ὅμως, τίς ἐρμηνεῖες ἀποκρούει ὁ χριστιανὸς Ἰουστίνος στὸν «Διάλογό του πρὸς Τρύφωνα», προβάλλοντας ὡς συμπάρεδρο τοῦ Θεοῦ τὴ Σοφία. Μὲ τὸ «ποιήσωμεν» βέβαια καὶ μὲ τοὺς «ἀγγέλους» διευρύνεται τὸ πρότυπο τῆς εἰκόνας τοῦ ἀνθρώπου (ἰσχυρὸς, ἀγαθὸς, σοφός)¹⁵. Σχολιάζοντας ὁ Γρηγόριος

---

¹⁰ Σάββα Ἀγουρίδη, *Βιβλικές Θεολογικές Μελέτες. Μῦθος, Ἱστορία, Θεολογία*, ἔκδ. Ἄρτος Ζωῆς, Ἀθῆνα 1993, σ. 146-147 καὶ 153 κ.ἑξ.

¹¹ Ἀθανασίου Χαστούπη, *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παλαιὰ Διαθήκη*, ἐν Ἀθῆνας 1981, σ. 209.

¹² Νίκου Ματσούκα, *Ἐπιστήμη. Φιλοσοφία καὶ Θεολογία στὴν Ἐξαήμερο τοῦ Μ. Βασιλείου*, ὅ.π., σ. 9. Βλ. Μιλτιάδη Κωνσταντίνου, *Παλαιὰ Διαθήκη*, ἔκδ. Ἀρμός Θεσσαλονίκης 2008, σ. 35.

¹³ Σάββα Ἀγουρίδη, *Βιβλικές*, ὅ.π., σ. 142. Νίκου Ματσούκα, *Λόγος καὶ Μῦθος*, ἔκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1977³ καὶ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως*, PG 94, 842 AB: «ὕψηλός καὶ αὐλὸς τῆς θεότητος ἐνεργείας, νοεῖν ἢ λέγειν ἀδύνατον, εἰ μὴ εἰκόσι καὶ τύποις καὶ συμβόλοις τοῖς καθ' ἡμᾶς χρῆσαίμεθα».

¹⁴ *Ψαλμ.* 81,1: «Ὁ Θεὸς ἔστι ἐν συναγωγῇ Θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ Θεοῦ διακρινεῖ...».

¹⁵ Σάββα Ἀγουρίδη, *Βιβλικές*, ὅ.π., σ. 134-136 καὶ 162-163. Ἰουστίνος Φιλόσοφος καὶ Μάρτυς,

Νύσσης¹⁶ «τό ποιήσωμεν» αναφέρει: «Ποιήσωμεν καὶ οὐκ εἶπε, καὶ ἐποίησαν, ἵνα μὴ πολυθειᾶς λάβης ἀφορμᾶς». Ὁ Θεοδώρητος Κύρου γράφει σχετικά: «Τινές μὲν τῶν δυσωνύμων αἰρετικῶν πρὸς τοὺς ἀγγέλους αὐτὸν εἰρηκέναι καὶ τοὺς πονηροὺς δαίμονας ἔφρασαν. Θεοῦ γάρ οὐσία καὶ ἀγγέλων οὐ μία, οὔτε εἰκῶν ἢ αὐτῆ· ὁ μὲν γάρ ἄϊδιον ἔχει τὴν φύσιν· οἱ δὲ αὐτὸν ἔχουσι ποιητὴν καὶ δημιουργόν¹⁷».

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, ὁ Παν. Μπρατσιώτης ὑπογραμμίζει: «Οὔτε πρὸς τοὺς ἀγγέλους ἀπευθύνεται, οὔτε πρὸς ἄλλα πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, οὔτε πρέπει νὰ νοηθῆ ὡς λείψανον πολυθειᾶς, οὔτε κἄν εἶναι πληθυντικός τῆς μεγαλειότητος, ἀλλὰ μᾶλλον πρόκειται περὶ τῆς ψυχολογικῆς συνήθους αὐτοπαροτρύνσεως¹⁸. Ἀντίθετα, ὁ Ἰωήλ Γιαννακόπουλος ἰσχυρίζεται ὅτι, κατὰ τοὺς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ χωρίον αὐτὸ διπλοῖ διὰ μὲν τοῦ πληθυντικοῦ «ποιήσωμεν» τὸ τρισυπόστατον, διὰ δὲ τοῦ ἐνικοῦ «εἰκόνα» τὸ ὁμοούσιον τῶν προσώπων Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος¹⁹. Ὁ Θεὸς μόνος ἄνευ κτιστοῦ μέσου δημιουργεῖ, προνοεῖ, ζωοποιεῖ καὶ σφῆζει.

Ὁ ἄκτιστος Θεὸς ἐνεργεῖ μὲ τὶς ἄκτιστες ἐνέργειές του. Μόνο ὁ Θεὸς εἶναι ζωοποιός, διότι μόνο Αὐτὸς εἶναι «Αὐτοζωή»²⁰. Αὐτὸς ἔφτιαξε τὸν κόσμον. Μονάχα δύο πράγματα ὑπάρχουν, ἡ Θεότητα καὶ ἡ κτίσις. Ἡ Θεότητα εἶναι τὸ ὄν καὶ ἡ κτίσις τὸ μὴ ὄν, τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν βουλπτική ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ²¹. Καὶ ὅταν λέμε «μὴ ὄν» σημαίνει ὄχι ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία. Ἡ δημιουργία τοῦ κτιστοῦ, μὰ καὶ δέν προέρχεται ἀπὸ τὴν θεία οὐσία, πραγματώνεται μὲ τὶς ἐνέργειες τῆς θείας βούλησης κατὰ τοὺς «δημιουργικούς λόγους», οἱ ὁποῖοι ὑπάρχουν ὡς θελήματα ἢ παραδείγματα σ' αὐτὴ τὴ

Διάλογος πρὸς Τρύφωνα Ἰουδαῖον, PG 6,472.9.

¹⁶ Γρηγορίου Νύσσης, *Περὶ γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου*, ὁμιλία Α΄, ΕΠΕ, ἐκδ. Γρηγόριος ὁ Παλαμῆς, Θεσσαλονίκη 1987, τ. 5, σ. 371. Τονίζεται, ἐν προκειμένῳ, ὅτι εἶναι πέρα γιὰ πέρα ἐσφαλμένες οἱ θεωρίες πολλῶν ἐρευνητῶν περὶ δύο δημιουργιῶν (ιδεατοῦ καὶ ἱστορικοῦ ἀνθρώπου) καὶ ἡ ταύτιση τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος μὲ τὴ σεξουαλικότητα, οἱ ὁποῖες ἀποδίδονται στὸν Γρηγόριο Νύσσης. Βλ. σχετικά Νίκου Ματσούκα, *Ἐπιστήμη...*, ὅ.π., σ. 32α, ὅπου ξεδιαλώνονται οἱ προαναφερθεῖσες συγχύσεις.

¹⁷ Θεοδώρητου Κύρου, *Εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 80, στ. 100-101.

¹⁸ Παν. Μπρατσιώτης, «Ἀδάμ», *ΘΗΕ*, ὅ.π., στ. 370.

¹⁹ Ἰωήλ Γιαννακόπουλος, *Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη...*, ὅ.π. σ. 42-43.

²⁰ Μ. Ἀθανασίου, *Ἐπιστολὴ Α΄ πρὸς Σεραπίωνα Θμούεως ἐπίσκοπον*, 23 PG 26, 584.

²¹ Νίκου Ματσούκα, *Δογματικὴ...*, ὅ.π., σ. 46-47.

βούληση αιώνια²². Αυτοί «οί λόγοι τῶν ὄντων» δέν εἶναι τά ἀρχέτυπα τῶν ἰδεῶν, ὅπως ὑποστήριζαν οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι, ἀλλά ἡ δημιουργική καί συνεκτική ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Οἱ λόγοι αὐτοί εἶναι ἀνείδειοι, δέν ἔχουν εἶδος, δέν εἶναι τά πλατωνικά εἶδη, δέν ἔχουν καμία ὁμοιότητα μέ τά κτίσματα²³.

Ὅτι πῶς ἰσχυρὸς κρίκος μεταξύ τοῦ ἀκτίστου Θεοῦ καί τοῦ κτιστοῦ ἀνθρώπου εἶναι τό «κατ' εἰκόνα». Ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο εἶναι ἡ ἴδια ἡ δεκτικότητα τῆς ἀθανασίας, ὁ ἴδιος ὁ πυρήνας τῆς ἐλευθερίας, ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος²⁴.

Ὅπως ἀναφέρει τό βιβλικό κείμενο: «καί ἔπλασεν ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπό τῆς γῆς καί ἐνεφύσησεν εἰς τό πρόσωπον αὐτοῦ πνοήν ζωῆς, καί ἐγένετο ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν» (Γέν. 2,7 καί 5,1). Τό ὄνομα τοῦ πρώτου ἀνθρώπου (Ἀδάμ) σχετίζεται, μᾶλλον, πρὸς τό ἐβραϊκό *adama*-γῆ, παρά πρὸς τό σουμεριακό *adamu*- ὁ πατήρ μου ἢ πρὸς τό ἀσσυροβαβυλωνιακό *adamu*-κτισμένος, γεννημένος, παιδίον.

Βέβαια, τό θέμα τῆς εἰκόνας, παρ' ὅλο πού εἶναι θεμελιῶδες, δέν μπορεῖ νά ἐξαντλήσει τήν ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία. Ὡστόσο, χρειάζεται νά τονισθεῖ ὅτι πραγματική εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Λόγος, τό Δεύτερο Πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ ἄνθρωπος πού πλάσθηκε ὑπό τοῦ Πατρὸς διά τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ εἶναι κατ' εἰκόνα τοῦ Λόγου²⁵.

Ἡ εἰκόνα δηλώνει μία ἀμετακίνητη σχέση μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου. Δέχεται τήν ἐτερουσιότητα τοῦ δημιουργήματος σέ ἀναφορά πρὸς τόν δημιουργό, αὐτή δέ ἡ σχέση τοῦ κτιστοῦ πρὸς τό ἄκτιστο, ὡς δυναμική φορὰ γιά τελείωση τοῦ δημιουργήματος, εἶναι ἀκριβῶς τοῦτο τό καθ' ὁμοίωση. Ἡ κίνηση αὐτή εἶναι συνεχής καί ἄπειρη φορὰ στους κόλπους τῆς ἄπειρης Θεότητος²⁶.

Ὁ Γέροντας Σωφρόνιος Σαχάρωφ, ἀπαντώντας στό ἐρώτημα, σέ τί ἐγκτεται

---

²² Νίκου Ματσούκα, *Ἐπιστήμη...*, ὅ.π., σ. 21. Μ. Βασιλείου, *Κατ' Ἐννομίον* I, PG 29, 556 D-557A «Φυσική μὲν, ὡς ἡ τῶν κτισμάτων κατὰ τοὺς δημιουργικούς λόγους διαταχθεῖσα».

²³ Μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἱεροθέου, *Ἐμπειρική...*, ὅ.π., σ. 117.

²⁴ Νίκου Ματσούκα, *Δογματική...*, ὅ.π., σ. 537.

²⁵ Δημητρίου Τσελεγγίδη, *Ἡ θεολογία τῆς εἰκόνας καί ἡ ἀνθρωπολογική σημασία τῆς Θεσσαλονίκης* 1984. Βλ. Ὁριγένους, *Κατὰ Κέλσου*, 6,63, PG 11, 1393 καί Μ. Ἀθανασίου, *Κατὰ Ἑλλήνων*, 2, PG 25,8. Ὁ σαρκωθείς Λόγος εἶναι τό «ἀρχέτυπο», μέ βάση τό ὅποιο πλάσθηκε ὁ ἄνθρωπος. Μέσα στο «Ἀρχέτυπο» ὁ ἄνθρωπος βρῖσκει τό ἀληθινὸ ὄντολογικὸ του περιεχόμενο. Βλ. Ἰωάννου Καραβιδοπούλου, *Ἀποστόλου Παύλου Ἐπιστολὲς πρὸς Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολοσσαεῖς, Φιλιμόνα*, ἐκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 504 κ.ξ.

²⁶ Νίκου Ματσούκα, *Δογματική...*, ὅ.π., σ. 196.

αυτή ή εικόνα, άπαντά: «Τό κτιστό όν κοινωνεί κατά τί δωρεά τής εϋδοκίας μέ τίν άκτιστη άναρχη Ύπαρξη. Πώς εΐναι δυνατό αυτό; Εΐναι τόσο άνεξήγητο όσο άκατάληπτο και άνεξιχνίαστο εΐναι τό μυστήριο τής δημιουργίας του κόσμου «εκ του μηδενός». Ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης, εξηγώντας γιατί εΐναι «άθεώρητος ή του άνθρώπου φύσις», γράφει ότι, άφοϋ ό Θεός εΐναι άκατάληπτος, δέν εΐναι δυνατό παρά και ή εικόνα του μέσα στον άνθρωπο νά εΐναι άκατάληπτη²⁷.

Δέν μπορούμε νά βροϋμε στους πατέρες έναν σαφή όρισμό τής «εικόνας» ή μία σαφή διατύπωση. Άλλοτε ή πατερική Θεολογία δέχεται πώς τό κατ' εικόνα έντοπίζεται στή νοερή και αυτεξούσια λειτουργία τής ψυχής και άλλοτε στή συνολική ύπαρξη²⁸. Λόγω τής προίκας του κατ' εικόνα αποδίδονται από τους πατέρες διάφορα χαρακτηριστικά γνωρίσματα στον άνθρωπο, ότι εΐναι όν λογικό²⁹, δημιουργός³⁰, κυρίαρχος³¹, ελεύθερος³², υπεύθυνος³³ και άποτελείται από ψυχή και σϋμα³⁴.

Άξίζει νά σημειωθεί ότι τά παραπάνω στοιχειά, ένϋ άποτελούν τίς κεντρικές διαστάσεις του παραδοσιακού «κατ' εικόνα», δέν φαίνεται νά απέχουν πολύ από τά σοβαρότερα συμπεράσματα των σύγχρονων άνθρωπολογικών έρευνών³⁵.

Όλόκληρος ό άνθρωπος, ψυχή και σϋμα, τείνει από τίν ΐδια τίν κατασκευή του νά ξεπεράσει τά όριά του, νά γίνει άπεριοριστος και άθάνατος.

²⁷ Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου, *Ό Γέροντας Σιλουανός*, Ίερά Μονή Τιμίου Προδρόμου, Ήσσεξ 1978, σ. 199. Γρηγορίου Νύσσης, *Περί κατασκευής του άνθρώπου*, PG 95,168B. Βέβαια, ό Γρηγόριος διαφοροποιείται και στό όσον άφορā τί δημιουργία του κόσμου, υποστηρίζοντας ότι Σύμπαν και ζωή εξελίχθηκαν κατά τίς επόμερους εκφάνσεις από τίς πρώτες «αΐτιες, δυνάμεις και άφορμές», τίς όποιες κατέβαλε ό Θεός «έν άκαρεί», κατά τίν έναρξη τής δημιουργίας. Βλ. Νίκου Μαρσούκα, *Επιστήμη...*, ό.π., σ. 24.

²⁸ Ιωάννου Δαμασκηνού, *Περί των έν Χριστῷ δύο θελημάτων*, 30, PG 95, 168B.

²⁹ Μ. Άθανασίου, *Λόγος περί τής ενανθρωπίσεως του Λόγου*, 3, PG 25,101B.

³⁰ Κλήμεντος Αλεξανδρείας, *Παιδαγωγός* 2, PG 8,497B. Γεν. 1,27-31.

³¹ Γρηγορίου Νύσσης, *Περί κατασκευής...*, ό.π., στ. 236BC και Ιωάννου Χρυσοστόμου, *Πρός Σταγείριον*, 1,2 PG 47, 427.

³² Γρηγορίου Νύσσης, *Περί παρθενίας*, 12, PG 46, 369 και Ιωάννου Δαμασκηνού, *Έκδοσις άκριβής...*, ό.π., 2,12, PG 94, 920.

³³ Θεοδωρίτου Κύρου, *Είς τίν Γένεσιν*, έρωτ. 20, PG 80, 109B όπου κείμενο του Θεοδώρου Μοφουεστίας.

³⁴ Αναστασίου του Σιναΐτου, *Έκ του κατ' εικόνα*, PG 89, 1148D-1149A.

³⁵ Παναγιώτη Νέλλα, *Ζῶν Θεούμενον*, έκδ. Άρμός, Άθήνα 2000, σ. 26.

Νά γίνει «ζῶον Θεούμενον»³⁶ καί «ἐκκλησία μυστική»³⁷. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν θεολογικό³⁸. Ἡ ὑπαρξιακή ἐνότητά του εἶναι δεδομένη. Τίποτα δέν μπορεῖ νά νοηθεῖ ἔξω ἀπό τήν ὑπαρξιακή ἐνότητα τοῦ ἀνθρώπου· νά παραμείνει δίχως τί φωτοδοσία τῆς χάρις καί τοῦ ἁγιασμοῦ.

Ἡ δογματική, κατά τόν καθηγητή Ν. Ματσούκα, ὀφείλει νά δίνει πρωταρχική σημασία στό «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν», ὡς δεκτικότητα καί πορεία γιά τελείωση, μέσα στό πλαίσιο μίας σχέσης καί ἑνός ζωτικῶν χώρου. Ὁ χώρος αὐτός, ἐνῶ ἐξαρτᾶται ἀπ' εὐθείας ἀπό τίς ἄκτιστες θείες ἐνέργειες, εἶναι συγκεκριμένος, ἱστορικός, ἀπτόξ καί κοινωνικός στό ἔπακρο. Ἡ κτίσις μετέχει στόν Θεό γιά νά εἶναι, νά ζεῖ, νά στοχάζεται καί νά θεώνεται.³⁹ Στή θέωση τοῦ ἀνθρώπου συμμετέχουν καί ἡ ψυχή καί τό σῶμα. Οὐδέποτε ὑποτιμήθηκε τό σῶμα (Α' Κορ. 3,6-26, 19-20). Ἄν κάτι καταδικάζεται εἶναι τό σαρκικό φρόνημα.

Κατά τόν Π. Νέλλα, οἱ ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ, οἱ ὁποῖες στηρίζουν, συντηροῦν καί ἔχουν, σέ σχέση μέ τόν κόσμο, τόν σκοπό νά τόν οδηγήσουν στήν τελείωσή του, ἀποκοτοῦν μέσα στόν ἄνθρωπο συγκεκριμένο κτιστό φορέα, τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, καί συγκεκριμένη κατεύθυνση, τήν ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό Λόγο. Αὐτό εἶναι τό περιεχόμενο τοῦ «κατ' εἰκόνα»⁴⁰.

Ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης⁴¹, βαθύς μελετητής τῆς θεολογικῆς γραμματείας καί τῆς ἁγιοπνευματικῆς – νηπτικῆς ἐμπειρίας τῶν θεουμένων πατέρων, διερεύνησε καί διετύπωσε μέ ἐνάργεια τί διδασκαλία καί τό βαθύτερο πνεῦμα τῆς Ὁρθόδοξης Παράδοσης, πού ὀδηγεῖ τόν ἄνθρωπο στή θέωση καί στή σωτηρία. Θεωροῦμε σημαντικό νά ἀναφερθοῦμε στήν ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία του.

Ὅπως γνωρίζουν, ἐκ πείρας, οἱ θεόπτες πατέρες, ὁ ἄνθρωπος ἔχει τά ἐξῆς «μνημονικά» συστήματα. Τό ἕνα εἶναι τό κυτταρικό «μνημονικό σύστημα» τοῦ ὀργανισμοῦ, τό ὁποῖο συνδέεται μέ τό νευρολογικό σύστημα. Τό ἄλλο εἶναι τό

---

³⁶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος 45 *Εἰς τόν Ἅγιον Πάσχα*, 7, PG 36, 632AB. Βλ. Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, *Τά εὐρισκόμενα*, ἐκδ. Ρηγόπουλου, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 46.

³⁷ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Μυσταγωγία* 4, PG 91, 672B καί στό ἴδιο ἔργο 6, PG 91, 684A.

³⁸ Παναγιώτη Νέλλα, ὁ.π., σ. 31.

³⁹ Νίκου Ματσούκα, *Δογματική...*, σ. 199-200.

⁴⁰ Παναγιώτη Νέλλα, ὁ.π., σ. 31.

⁴¹ Ὁ π. Γεώργιος Μεταλληνός, ἀξιολογώντας τό θεολογικό ἔργο τοῦ π. Ἰωάννη Ρωμανίδη, κάνει λόγο γιά ἐποχή πρό καί μετά Ρωμανίδη, καθόσον ἔφερε ἀληθινή τομῆ καί ρήξη μέ τό σχολαστικό παρελθόν μας, τό ὁποῖο λειτούργησε ὡς βαβυλωνίος αἰχμαλωσία τῆς Θεολογίας μας. Βλ. π. Γεωργίου Μεταλληνοῦ, ἡ Πρωτοπρεσβύτερος Ἰωάννης Σ. Ρωμανίδης, *Ὁ «προφήτης τῆς Ρωμοσύνης»*, *προσωπογραφημένος μέσα ἀπό ἄγνωστα ἢ λίγο γνωστά κείμενα*, ἐκδ. Ἀριός, Ἀθήνα 2003, σ. 59.

«νευρολογικό μνημονικό» σύστημα επικοινωνίας, τό όποιο συνδέεται μέ διάφορα μέλη τοῦ σώματος κι ἔχει κέντρο τόν ἐγκέφαλο. Ὑπάρχει, ὅμως, καί τό πνευματικό «μνημονικό» σύστημα, τό όποιο συνδέεται μέ τί μνήμη τοῦ Θεοῦ καί ἐνεργεῖται στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου. Αυτό γνωρίζεται ἀπό τήν πείρα μέ τήν «νοερά προσευχή»⁴² καί τά ἀποτελέσματά της.

Κατά τούς Ἑβραίους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί κατά τούς πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, τό πνευματικό κέντρο τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ καρδιά, ἐνῶ τό διανοητικό κέντρο εἶναι ὁ ἐγκέφαλος⁴³. Ὅποτε, ὅλο τό νευρολογικό «μνημονικό» σύστημα, τό όποιο ἔχει κέντρο τόν ἐγκέφαλο, αὐτό πού λέμε μυαλό τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ τή λογική ἐνέργεια καί εἶναι ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ λειτουργία τῆς νοεράς ἐνέργειας, στόν ἀναγεννημένο ἄνθρωπο, γίνεται στήν καρδιά. Ὁ νοῦς εἶναι ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, πού εἶναι μέσα στήν καρδιά καί δέν ταυτίζεται μέ τί διάνοια. Οἱ πατέρες, στά συγγράμματά τους, ἀποκάλεσαν τί λογική ἐνέργεια «λόγο» καί τί νοερή «νοῦ». Ἡ λογική εἶναι ἡ διάνοια καί ὁ νοῦς εἶναι αὐτό πού προσεύχεται, καί τά δύο μαζί λέγονται «νοερά ὄμματα».

Οἱ λογισμοί, οἱ διανοήσεις τῆς λογικῆς, βρίσκονται στή λογική. Μέ τί λογική γνωρίζουμε τά κτιστά πράγματα τοῦ περιβάλλοντός μας. Στόν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νά κυριαρχεῖ ἕνας λόγος, ἡ ἀδιάλειπτη μνήμη τοῦ Θεοῦ, ἡ όποία ἐπιτυγχάνεται μέ τί μονολόγιστη εὐχή – προσευχή. Ὅταν προσεύχεται ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου μέσα στήν καρδιά, τότε μέ τόν νοῦ γνωρίζουμε τόν Θεό, προσεύχεται τό Πνεῦμα, ὁ νοῦς ἀγγίζει τήν αἰωνιότητα καί ἐπικοινωνεῖ μέ τούς ἀγγέλους πού κινοῦνται στό αἰώνιο⁴⁴. Ἡ νοερή λατρεία γίνεται «ἀλαλήτως», ἀνάρθως, ἐνῶ λογική εἶναι ἡ δημόσια λατρεία. Ἡ νοερή καί ἡ λογική λατρεία στόν φυσιολογικό ἄνθρωπο, γίνονται ταυτόχρονα (Α΄ Κορ. 14,15): «προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δέ καί τῷ νοί».

⁴² Μητροπολίτη Ναυπάκτου καί Ἀγίου Βλασίου Ἱεροθέου, *Ἐμπειρική...*, ὁ.π., τ. 2, σ. 146 κ. ἔξ. Ἀρχιμανδρίτη Σωφρονίου, *Ὁ Γέροντας Σιλουανός*, ὁ.π., σ. 47: Μέ τήν καθαρῆ νοερά προσευχή διδάσκεται ὁ ἀσκητής τά μεγάλα μυστήρια τοῦ Πνεύματος, μπαίνοντας μέ τόν νοῦ στήν καρδιά, πρῶτα στή σαρκική καρδιά, ἀρχίζει νά διεισδύη σ' ἐκεῖνα τά βάρη της όπου δέν εἶναι πιά σάρκα. Βρίσκει τί «βαθεῖαν» καρδιά, τήν πνευματική, τί μεταφυσική καί μέσα της βλέπει πῶς ἡ ὑπαρξη ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας δέν εἶναι γι' αὐτόν κάτι ξένο καί ἀλλότριο, ἀλλά εἶναι δεμένη ἀχώριστα μέ τήν προσωπική του ὑπαρξη.

⁴³ Μητροπολίτη Ναυπάκτου καί Ἀγίου Βλασίου Ἱεροθέου, ὁ.π., σ. 154.

⁴⁴ Μητροπολίτη Ναυπάκτου καί Ἀγίου Βλασίου Ἱεροθέου, ὁ.π., σ. 169. Βλ. Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, *Τά εὐρισκόμενα*, ὁ.π., σ. 66: «νά κατοικήσῃ ὁ Χριστός εἰς τόν νοῦν μας», *Περί τῶν τριῶν σταδίων τελείωσης τοῦ ἀνθρώπου: «κάθαρση, φωτισμός, Θεώση»*. Βλ. Νίκου Ματσούκα, *Δογματική...*, ὁ.π., σ. 509 κ. ἔξ.

Τά πάθη ενεργούν στό παιητικό μέρος τῆς ψυχῆς πού χωρίζεται σέ ἐπιθυμητικό καί θυμικό. Ἐξ αἰτίας τῆς καθάρσεως τοῦ νοῦ ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἡ ἰδιοτελής ἀγάπη ἀπό τὴν ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπη καί ἡ ἐπιθυμία καί τό θυμοειδές εἶναι πλέον θεούμενα. Τά πάθη μεταμορφώνονται, δέν νεκρώνονται. Ὁ νοῦς ἔχει μίᾳ ἐνοειδί συνέλιξη μέσα στὴν καρδιά.

Στὴν ἐμπειρία τῆς Θεώσεως συμμετέχει ὁ ὅλος ἄνθρωπος καί ἡ ψυχὴ καί τό σῶμα, καί βλέπει τόν Θεό ὀλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, χωρίς νά βρίσκεται σέ καμία ἀφασία⁴⁵. Ὁ ἄνθρωπος ἐπικοινωνεῖ κανονικά μέ τό περιβάλλον, ἂν καί γίνεται ἀναστολή τῶν σωματικῶν ἐνεργειῶν ὅσο διαρκεῖ ἡ Θέωση. Ὁ Θεούμενος εὐωδιάζει καί θαυματοργεῖ καί μετά τὴν κοίμησίν του γίνεται ἱερό λείψανο. Εἶναι ὁ πιό φυσικός ἄνθρωπος.

Σ' αὐτή τὴν κατάσταση τοῦ φωτισμοῦ ἢ τῆς Θεώσεως βρισκόταν ὁ Ἀδάμ πρὸ τῆς πτώσεως. Βέβαια, γιὰ τό θέμα αὐτό διαμορφώθηκαν δύο παραδόσεις. Ἡ μία στὴν Κατπαδοκία καί στὴν Ἀλεξάνδρεια ὑποστήριξε κυρίως ὅτι ὁ ἄνθρωπος βρισκόταν στὴν κατάσταση τῆς Θεώσεως, ἐνῶ ἡ ἄλλη στὴν Ἀντιόχεια, ὅτι πλάσθηκε στὴν κατάσταση τοῦ φωτισμοῦ. Ποιά εἶναι ἡ σωστή δέν γνωρίζουμε, ἀφοῦ καί ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός πού τίς περιγράφει δέν παίρνει θέση⁴⁶.

Κυρίως οἱ πατέρες, μέσῳ τῆς δικῆς τους προσωπικῆς ἐμπειρίας ἢ τῶν ἁγίων, ἐρμίνευαν περίπου τὴν κατάσταση τοῦ Ἀδάμ, ἀσχολούμενοι κατὰ κύριο λόγο μέ τόν νοῦ τοῦ Ἀδάμ. Μετά τὴν ἐνανθρώπησι τοῦ Χριστοῦ, ἡ Θέωση τὴν ὁποία βιώνουν αὐτοὶ πού ἐνώνονται μέ τόν Χριστό (χριστοποιοῦνται)⁴⁷ εἶναι ἀνώτερη πνευματικὴ κατάσταση ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Ἀδάμ καί τῆς Εὐίας στόν Παράδεισο.

Ἡ πτώσι τοῦ ἀνθρώπου δέν ἦταν τίποτε ἄλλο παρά ὁ τερματισμός τοῦ

---

⁴⁵ *Μητροπολίτη Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Γεροθέου*, ὁ.π., σ. 174. Βλ. Ἰουστίνου Πόποβιτς, *Ἄνθρωπος καί Θεάνθρωπος*, ἐκδ. Ἀστήρ, Ἀθήνα 1974, σ. 20, ὅπου ἀναφέρεται στί «λογοποίησι» καί στί «θεοποίησι» τοῦ ἀνθρώπου, καί Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, *Τὰ εὐρισκόμενα...*, ὁ.π., σ. 46-47, ὅπου ἡ θέωσι ἀναφέρεται ὡς «λόγωσι» τῆς σάρκα.

⁴⁶ *Μητροπολίτη Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Γεροθέου*, ὁ.π., σ. 46, Βλ. Παναγιώτη Μηρατσιώτη, «Ἀδάμ», *ΘΗΕ*, στ. 370: «ἐποίησεν ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον ἄκακον... ἄλυπον, ἀμέρμιον, ἐν μεγάλῳ μικρόν, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, πρόσκαιρον καί ἀθάνατον, ὁρατόν καί νοούμενον... θεούμενον δέ τῆ μετοχῇ τῆς θείας ἐλλάμψεως, ἐκ τοῦ καλοῦ ἐν τῷ κακῷ γίνεσθαι... διὰ τό αὐτεξούσιον...». Ξεκινώντας ἀπὸ μίᾳ παράδοξῃ θεώρησι καί ἐρμηνείᾳ τῆς προοπτικῆς καταστάσεως τοῦ Ἀδάμ, εἶχαμε τί δημιουργία τῆς αἵρεσεως τῶν Ἀδαμιτῶν ἢ Ἀδαμιανῶν στί Β. Ἀφρική. Οἱ Ἀδαμίτες τίθονταν σέ κατάσταση πλήρους γυμνότητος καί ἀπλοῦ βίου, ἐπιτιδόμενοι σέ ἀκολασίες καί ἐλευθεριότητες. Βλ. Ἀπ. Ἀνανιάδη, «Ἀδαμίται», *ΘΗΕ*, στ. 379-380.

⁴⁷ *Ἐφ. 4,13 καί Α' Κορ. 15,49.*

μνημονικοῦ συστήματος τῆς καρδιάς, ἡ «ἀμαύρωση» τοῦ κατ' εἰκόνα, ὁ «σκοτασμός» τοῦ νοῦ, «ἀσύνετος νοῦς», «ἀνερέργητος νοῦς». Δέν βλέπει μέσα του ὁ ἄνθρωπος τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἢ τίν ἄκτιστη θεία χάρις, δέν ἔχει νοερά προσευχή. Ὁ ἄνθρωπος, μέ μία παρά φύσιν κίνηση στρέφεται στό σῶμα του, γίνεται φίλαντος, ἀποκτᾶ πόθο ἰσοθεΐας, ἔχει ἰδιοτελεῖ ἀγάπην. Ὁ νοῦς του ταυτίζεται μέ τή λογική, τά πάθη καί τό περιβάλλον. Καί αὐτό εἶναι ἡ ἁμαρτία⁴⁸. Καί μετά τίν ἁμαρτία ἔρχεται ὁ πνευματικός θάνατος καί μετά ὁ σωματικός. Ὁ ἄνθρωπος ἀσθενεῖ καί χρειάζεται θεραπεία⁴⁹. Μπορεῖ νά ἀποδεδεσμευθεῖ ἀπό τίν ἁμαρτία. Ἡ θεοειδής ἀρχή καί τό Θεοκεντρικό τέλος του τόν κάνουν εὐρύτερο ἀπό τίν ἁμαρτία καί ἰσχυρότερο ἀπό τόν διάβολο.

Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ δίκαιοι καί οἱ προφῆτες, στήν Παλαιά Διαθήκη, ἀπέθαναν σωματικά, ἀλλά καί ψυχικά, διότι ἄν καί ἔφθασαν στή θεοσιτία, γι' αὐτούς ἡ κατάστασις αὐτή ἦταν προσωρινή. Ἡ ἀνθρώπινη φύσις δέν μποροῦσε νά κρατᾷ τή Χάρις τοῦ Θεοῦ γιά πολύ πρὶν προσληφθεῖ ἀπό τή θεία φύσιν στήν ὑπόστασις τοῦ Λόγου.

Ἡ πτώσις εἶχε ὡς συνέπεια⁵⁰ ὁ ἄνθρωπος νά κληρονομήσει τή φθαρτότητα καί τή θνητότητα πού εἶναι οἱ λεγόμενοι «δερμάτινοι χιτῶνες»⁵¹ καί οἱ ὅποιοι, βέβαια, δέν ἀποτελοῦν φυσικό συστατικό στοιχεῖο τοῦ σώματος. Ἐκφράζουν τή νεκρότητα τοῦ ἀνθρώπου⁵², τόν «ὕγρὸ καί διαλελυμένο»⁵³ ἢ τόν «κατεψυγμένο»⁵⁴ βίον. Ὁ ἄνθρωπος ἐγκλωβίστηκε στά δεδομένα τοῦ «ἀλόγου σχήματος»⁵⁵ καί οἱ ψυχικές λειτουργίες ἔγιναν «σωματώδεις»⁵⁶, οἱ «δερμάτινοι

⁴⁸ Ἡ ἁμαρτία εἶναι «ἀρρώστια», «ἀναρχία», γιά τίν κτίσις, «ὑποδούλωσις» στόν διάβολο, «ὑβρις» καί «ἔχθρα» κατὰ τοῦ Θεοῦ. Βλ. Παναγιώτη Νέλλα, *Ἡ περί δικαιοσύνης τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία Νικολάου Καβάσιλα*, Πειραιεύς 1975 καί Ἰωάννου Καρκαβιδόπουλου, *Ἁμαρτία κατὰ τόν Ἀπόστολο Παῦλο*, Θεσσαλονίκη 1968.

⁴⁹ «Συγγνωστόν γάρ, οὐ τιμωρητόν ἡ ἀσθένεια». Βλ. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Μυσταγωγία*, PG 91, 716C.

⁵⁰ Μητροπολίτη Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου, ὁ.π., σ. 195.

⁵¹ Γέν. 3.21. Ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής περιγράφει λεπτομερῶς πῶς τό προσωπικό θεοειδές μετατράπηκε σέ «δερμάτινους χιτῶνες». Βλ. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Περί διαφορῶν ἀποριῶν ἁγίων Διονυσίου καί Γρηγορίου*, PG 91, 1248A-1249C.

⁵² Μεθοδίου Ὀλύμπου, *Ἀγλαοφῶν ἢ περί ἀναστάσεως*, 1, 38, ΒΕΠΕΣ 18, σ. 129 καί Γρηγορίου Νύσσης, *Περί παρθενίας*, PG 46, 12, 376A.

⁵³ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς Β' Κορινθίους* Ὁμ. 1,4 PG 61, 387.

⁵⁴ Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τὰς ἐπιγραφάς τῶν Ψαλμῶν*, 12, PG 44,556B.

⁵⁵ Γρηγορίου Νύσσης, *Περί ψυχῆς καί ἀναστάσεως*, PG 46, 148C-149A.

⁵⁶ Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τόν βίον τοῦ Μωυσέως*, PG 44, 388D.

χιτώνες» εἶναι τό φρόνημα τῆς σαρκός⁵⁷. Ὡστόσο, ἀποτελοῦν καί εὐλογία τίν ὁποία δίνει ὁ Θεός στόν πεπτωκότα ἄνθρωπο, γιά νά ἐπιβιώσει μέσα στόν θάνατο καί νά ξαναβρεῖ πληρέστερη τή ζωή του ἐν Χριστῷ⁵⁸, πορευόμενος πρός τήν μεταμόρφωση καί τήν τελείωση. Ὁ Χριστός, ἐκτός τῶν ἄλλων, ὁλοκληρώνει τό εἰκονικό προσπτωτικό εἶναι τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτή ἡ πορεία τῆς τελείωσης εἶναι ἐπίπονη, δραματική καί πολλές φορές «παλίντροπη». Ἀπό τούς πρόποδες εἶναι δυνατόν νά ἀναρριχηθεῖ κανεῖς στήν κορυφή καί ξαφνικά νά κατακυλίσει κάτω, ἄν στήν ἄσκησή του καί στήν πορεία τοῦ χρέους του ξαφνικά λιποψυχήσει καί δεν τά καταφέρει⁵⁹.

Τίς μύχιες σκέψεις του στίς πικρές ὄρες τῆς ἀπόγνωσης γιά τόν ἑαυτό του ἀποκαλύπτει, μέ χαρακτηριστική ἐνάργεια, ἕνας σύγχρονος ἀσκητής καί κορυφαῖος πνευματικός, βαθύς ἀνατόμος τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί ἔμπειρος ἀγωνιστής τῆς αἰμάτινης πορείας τῆς κάθαρσης, τοῦ φωτισμοῦ καί τῆς Θέωσης: «Αὐτός ὁ Κύριος εἶπε ὅτι δέν εἶναι ἀπό αὐτόν τόν κόσμο (Ἰωάν. 8,23). Κατέβηκε ἀπό τούς οὐρανοῦς (Ἰωάν. 3,13), ἀλλά ἐγώ ὁλόκληρος εἶμαι ἀκριβῶς ἀπό αὐτόν τόν κόσμο: ἀπό τή γῆ πού πατῶ μέ τά πόδια μου. Αὐτός εἶναι Ἅγιος, ἀλλά ἐγώ δέν μπορῶ νά ἀποσπαστῶ ἀπό τό «σῶμα» τοῦ παγκοσμίου Ἀδάμ, ὁ ὁποῖος μέ τήν πτώση του μετέτρεψε τόν κόσμο αὐτό σέ Ἅδη, «ἔθεσε αὐτόν ἐν τῷ πονηρῷ» (Α' Ἰωάν. 5,19). Δέν ἐβλεπα τέλος στή θλίψη μου: νά παύσω νά ἀναζητῶ Αὐτόν εἶναι ἀδύνατον· νά καταδικάσω τόν ἑαυτό μου στόν χωρισμό ἀπό τό Φῶς Του εἶναι Ἅδης, ὁ ὁποῖος μοῦ προκαλεῖ φρίκη. Ποιός θά μεταμορφώσει τή φύση μου; Κληρονόμησα τήν πτώση τοῦ Ἀδάμ, μία πτώση στήν ὁποία κι ἐγώ προσθέτω κάτι κάθε μέρα. Καί θρηνῶ. Ὅταν ὅμως οἱ ὀδυρμοί μου μέ ἐξαντλοῦν καί μέ ὀδηγοῦν στό μεθόριο τοῦ θανάτου κι ἐγώ βρίσκομαι, χωρίς καμία βοήθεια, μετέωρος πάνω ἀπό τήν ἄβυσσο τοῦ σκότους, τότε μέ κάποιον ἀνεπιμένοντο τρόπο ἔρχεται μία λεπτή ἀγάπη ἀπό ἕναν ἄλλο κόσμο καί μαζί της Φῶς. Αὐτό εἶναι γέννηση Ἄνωθεν...⁶⁰

---

⁵⁷ Ρωμ. 7, 23-24.

⁵⁸ Παναγιώτης Νέλλας, ὁ.π., σ. 69.

⁵⁹ Νίκου Μαρτσούκα, *Δογματική...*, ὁ.π., σ. 513.

⁶⁰ Ἀρχιμανδρίτη Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Περί Προσευχῆς*, ὁ.π., σ.25-27 καί σ. 195-200.